

Metody finančního hodnocení kulturních statků

Mikroekonomický pohled na instituci/službu, kterou byste mohli v budoucím povolání produkovat, poskytovat. To jsou věci, které se složitě hodnotí v oblasti kulturních statků. Ale existují na to určité metody, postupy.

Ekonomie kultury

- mladá disciplína, 80., 90. léta – počátek
- kultura součástí veřejného sektoru (Cummingx & Katz, Hillman-Chartrand & McDaughey, Mangset)
- Towe 2011 definuje samostatnou vědní disciplínu zkoumající ekonomických souvislostí produkce, distribuce a spotřeby mnoha různorodých statků a služeb založených na kreativní bázi, dále pak ekonomiku a obchodování s těmito statky
- Ginsburgh & Throsby (2014) rozšiřuje výzkum efektivnosti vynakládaných zejména veřejných prostředků a tvorby veřejné politiky uplatňované v kulturních odvětvích
- největší rozvoj až po roce 2000 (systematický výzkum např. Blaugh 2001, Škarabelová 2007, Tajtáková 2013)

Kulturní politika

- cílevědomé působení na aktéry kultury, vytváření a formování podmínek pro realizaci kulturních činností
- souhrn aktivit a postupů ve společnosti, které pomáhají formovat a uspokojovat kulturní potřeby j. členů prostřednictvím optimálního využívání všech disponibilních fyzických a duševních zdrojů společnosti
- cíle: národní prestiž a sláva, spojené s národní hrdostí, podporou výstavby a modernizace kulturního vybavení pro součást sociálního plánování, budování postoje ke kultuře jako k welfare službě pro občany ve smyslu jejich ústavně zaručeného práva na kulturu
- její pozitivní chápání předpokládá celospolečenský konsenzus v tom, že podpora kultury z veřejných zdrojů je legitimní a zároveň přímý politický a ideologický vliv na tvorbu, šíření, uchovávání a zpřístupňování kulturních hodnot je nepřípustný.

Stimulovaná tržní poptávka je podmiňována infrastrukturou tržní nabídky. (Existují jak čistě komerční, tak čistě veřejné (financované státem z hlediska veřejného zájmu, např. archivy), tak kofinancované instituce.). Infrastruktura nabídky kultury má 3 podoby:

- **materiální infrastruktura** – síť kulturních článků zabezpečujících tvorbu, šíření, potřebu a uchovávání kulturních hodnot (divadla, výstavní galerie, knihovny atd.),
- **personální i.** – tvůrci kultury, pracovníci ve fázích procesu, personální nouze je daná tím, že nejsou dostatečně zaplacení, často jsou to „srdcaři“, např. divadelní herci si pak přivydělávají v reklamě nebo seriálech atd., ale je to vážný problém, protože aby umělec nebo pracovník v kultuře odváděl kvalitní výkon, to není hned, na to se musí studovat a získávat zkušenosti, erudici,

- **institucionální i.** – síť veřejných a soukromých institucí, napomáhá plynulému a efektivnímu průběhu fungování ekonomického cyklu, tyto instituce působí v samotném kulturním procesu anebo jako mezičlánek či vrcholné stupně řízení kultury.

Kulturní politika stimuluje nabídku i poptávku po kolektivních (kulturních) statcích.

Kolektivní statky – odbočka:

Odůvodnění existence:

- vycházíme z celospolečenské dohody a chceme maximalizovat celospolečenský blahobyt
- vyplývá z definice veřejného zájmu – mj. zájem o produkci pozitivních externalit
- je mikroekonomickou příčinou tržního selhání

Charakteristika kolektivních (veřejných) statků (vyjadřuje kolektivní spotřebu, ne kolektivní vlastnictví):

- nedělitelnost (nerivalita) spotřeby,
- nevylučitelnost ze spotřeby (ať už z technických důvodů – např. nelze někomu zakázat dívat se na billboard, nebo sociálních – nediskriminace, nebo ekonomických – je to drahé, bylo by to neefektivní).

Druhy:

- čisté
- smíšené (za poplatek × společné zdroje). Ty kulturní statky jsou běžně smíšené – některá vlastnost pro čistý statek není dodržena, např. platíte část a zbytek doplácí veřejný sektor – typicky např. vstupenka do divadla.

Kulturní statky a služby

- součást veřejných statků a služeb
- mají některé vlastnosti veřejných služeb (neskladovatelnost, nehmotnost, neoddělitelnost od procesu produkce, unikátnost, specifická)
- s jejich spotřebou je spojen vznik pozitivní externality

Specifické vlastnosti (Bianchini, Parkinson, Throsby):

- k vzniku je třeba lidské kreativity
- diverzifikace obsahu coby žádoucí jev
- na jednotlivce působí odlišně, každý z ní má odlišný užitek (unikátní individuální preference a očekávání)
- jsou spojeny se vznikem duševního vlastnictví poskytovatele

Různé vlastnosti přináší různé druhy hodnot – např. ekonomickou, kulturní atd.

Hodnota kulturních statků:

2 typy:

- ekonomická hodnota – tržní cena (interakce nabídky a poptávky zohledňující nalézání optima spotřebitele v teorii užitku).

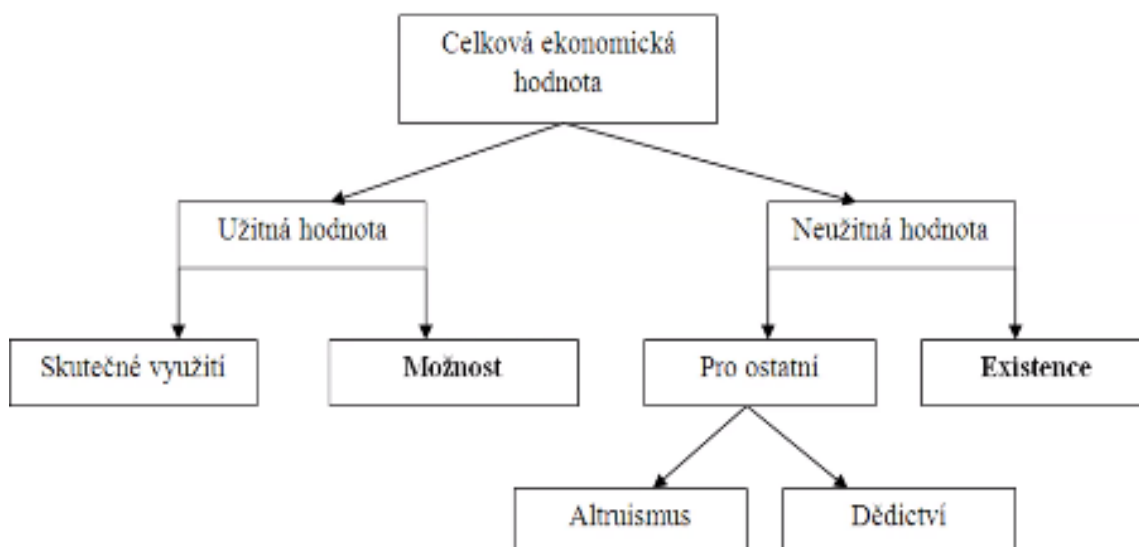
- kulturní hodnota je komplexní, ovlivňována známými i zcela neznámými faktory působícími na spotřebitele, je neopakovatelná a obtížně unifikační.
  - o přispívá k tvorbě celospolečenského užitku
  - o nelze ji snadno změřit či stanovit jakékoliv měrné jednotky

Celková ekonomická hodnota (TEV)

- souhrnný ukazatel míry užitečnosti (hodnoty) věci nebo služby pro daného spotřebitele v socioekonomickém prostředí
- odvislá od způsobu použití/nepoužití, resp. spotřeby/nepotřeby
- neobsahuje subjektivní hodnoty, pocity spotřebitelů

Hodnota kulturních statků

Celková ekonomická hodnota (TEV)

Holden postuloval odlišné dělení:

- intrinsickou (vnitřní) – umělecký dojem → obtížně vyjádřitelná a měřitelná
- instrumentální – součást socio-ekonomických cílů → především makroekonomické (efektivnostní) analýzy
- institucionální – hodnota pro společnost → použití specifických metod, většinou založených na kontingentním oceňování

Kulturní statky mají celospolečenskou hodnotu (efekty ze vzdělání obyvatel, dostupnost informací, uchování kulturního dědictví atd.) → opodstatnění státního intervencionismu

Existuje společenská poptávka po metodice k měření efektivnosti vynaložených prostředků z veřejných rozpočtů.

Metody ekonomického a finančního hodnocení kulturních statků

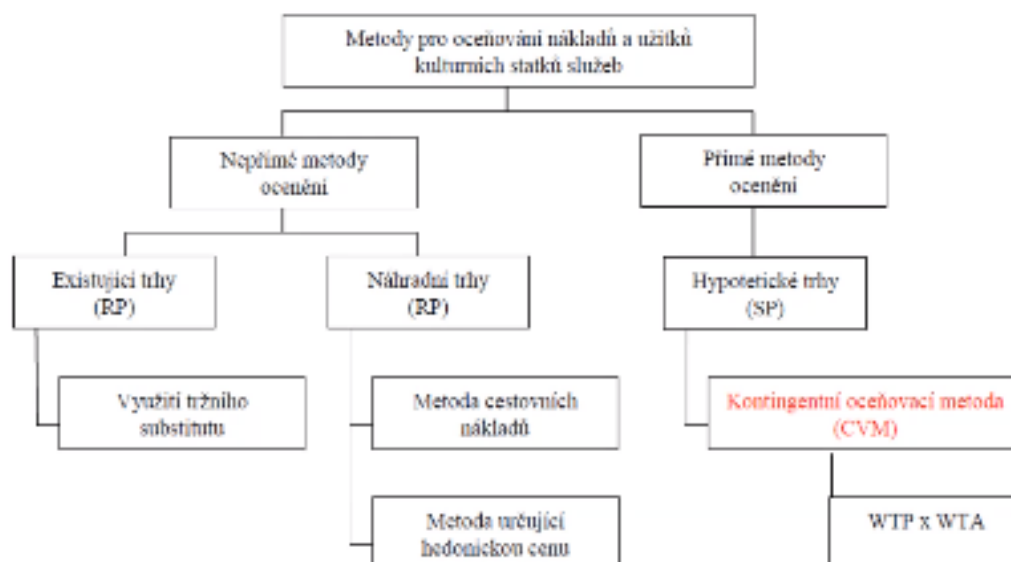
Úroveň analýzy	Předmět analýzy	Vybrané metody
Makroekonomická (NH)	efektivnost veřejných výdajů	FDH (<i>Free Disposable Hull</i>) DEA (<i>Data envelopment analysis</i>)
	ekonomické vlivy	analýza ekonomických vlivů input-output analýza REMI ekonomický model CGE modely (<i>Computable general equilibrium</i>)
	návratnost investice	ROI (<i>return-on-investment</i>)
Mezoeconomická	vládní výdajový program	CMA, CEA, CUA, CBA nebo MCA
Mikroekonomická	efektivnost instituce/projektu/služby	

Zdroj: vlastní zpracování

Ocenění užiteků a nákladů (zohledňující společenské efekty, spotřebu, nespotřebu atd.) prostřednictvím:

1. metod využívajících odhalených preferencí (revealed; RP)
  - používají statistické informace a data o konkrétních trzích
  - popisují skutečné chování ekonomických subjektů
  - nejč. metoda cestovních nákladů či hédonické oceňování – obojí je ovšem pro oblast kultury problematické
2. metod využívajících vyjádřených (stated; SP) preferencí
  - jsou zjišťovány z empirických odpovědí nebo reakcí ekonomických subjektů na hypotetické situace
  - zejm. kontingentní oceňování – vyjádřené preference – spotřebitel se vyjádří v hypotetické situaci, problém: ne každý se umí vyjádřit...

Metody ekonomického a finančního hodnocení kulturních statků

Kontingentní oceňování

- Siegfried von Ciriacy-Wantrup použil poprvé 1947 pro ocenění netržních statků
- aplikované již od 90. let 20. stol. v environmentálních analýzách
- využívá schopnosti přiřadit službě či statku hodnotu
- zjišťuje ochotu spotřebitele platit (willingness to pay) nebo ochotu přijmout kompenzaci (willingness to accept compensation)
- nevýhody: vyžaduje podrobná empirická šetření, rozsáhlou datovou materií kvůli vypovídací schopnosti výsledků (časově i finančně náročné), riziko chybně položené otázky, rozhoduje pochopení, vliv má i pořadí otázek (psychologické efekty), vysoká míra abstrakce
- využívá SP (vyjádřené) preference
- nejčastěji se využívají VWP přístupy, dokáží odhalit i skryté preference
- prokázána vysoká závislost na elicitacních scénářích – dotazování na postoje a chování vzhledem k ocenění, na kontingentní scénáře (hypotetická situace), dotazování směřující k různým sociálním a demografickým skupinám.
- lze zjistit vnímanou hodnotu i u kulturních statků
- první využití u kulturních služeb – USA, Florida 2003, VB 2004, USA Ohio 2005
- 2011 vznik unikátní české metodiky

Shrnutí:

- i přes zjevnou tendenci veřejného sektoru k neefektivnosti je třeba systematicky se zabývat výzkumem způsobů pro ekonomickou analýzu (včetně analýzy ex ante)
- pro ocenění užiti ze spotřeby kulturních statků a služeb existují vhodné metody (využívající vyjádřených preferencí)

- kontingentní oceňování, typ WTP – např. pro oblast knihoven – přenositelné na jiné druhy veřejných služeb